

Kompetensutveckling inom särskilt stöd i förskolan

Namn Mathilda Tsutsunen & Viktoria
Zacharoff
Program Förskolläraryrket

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LÖXA2G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT2020
Handledare: Ann-Katrin Swärd
Examinator: Agneta Simonsdotter

Nyckelord: Särskilda behov, utbildning, förskolan, kompetensutveckling

Abstract

Denna studie syftar till att undersöka kompetensutveckling inom särskilt stöd i förskolan, med fokus på synen hos yrkesverksamma förskollärare. Syftet leder vidare till de frågor som är i fokus för studien. Vilken typ av kompetensutveckling får du som förskollärare när det gäller barn i behov av särskilt stöd? Vilken möjlighet till kompetensutveckling får du i verksamheten? Har ledningen gett dig möjlighet till fortbildning inom särskilt stöd? Studien bygger på en kvantitativ ansats där en webbenkät används som datainsamlingsmetod. Webbenkäten distribuerades ut till förskollärare inom förskolans verksamhet. Totalt svarade 98 respondenter på enkäten.

Resultaten visar på dagens förskollärare ser på arbetet med barn i behov av särskilt stöd som ytterst viktigt för verksamheten, att det ges möjligheter till fortbildning men att det inte alltid är givande för den praktiska verksamheten. Studien visar tydligt den osäkerhet som finns hos de nyexaminerade förskollärarna, eller de förskollärare som endast jobbat några få år, att deras kunskap och kompetens om att arbeta med barn som är i behov av särskilt stöd inte är tillräckligt för att klara av barngruppen. Trots att förskolläraren har tillräckligt med kunskap så lyfts även att förskolans verksamhet och det stöd som barnen är i behov av är under ständig förändring och att det därför alltid finns mer att lära sig.

Förord

Stort tack till alla forskollärare som har tagit sig tid att svara på vår enkätundersökning. Vi vill även passa på att tacka vänner och kollegor som har hjälpt oss att sprida vår enkät. Utan er hade inte studien blivit komplett. Vi märker att ni som deltagit tycker, liksom oss, att detta är ett viktigt ämne att lyfta och lägga mer energi på, och eran medverkan har varit högst betydelsefull. Till sist vill vi tacka vår handledare för det stöd vi fått genom hela arbetsprocessen.

Innehållsförteckning

Förord.....	1
Innehållsförteckning	2
1 Inledning	4
2 Syfte och frågeställningar	4
3 Bakgrund	5
Specialpedagogiska begreppets framväxt	5
Särskilt stöd - en definition	6
Perspektiv på specialpedagogik	6
Skillnader i arbetet med särskilt stöd i verksamheten	7
4 Tidigare forskning.....	8
Inkluderande förskoleverksamhet	8
Vad innebär begreppet särskilt stöd	10
Kompetensutveckling i förskolan	11
Arbetet med särskilt stöd i förskolan	12
5 Teoretisk utgångspunkt och centrala begrepp	13
Redskap 13	
Människan som en social varelse	13
Mediering, Scaffolding och proximala utvecklingszonen	14
6 Metod och genomförande	15
Datainsamlingsmetod	15
Urval 16	
Genomförande	17
Analys och bearbetning	17
Etiska aspekter.....	18
7 Resultat.....	19
Förskollärares bedömning på deras kunskap inom särskilt stöd	19
Förskollärarnas åsikt om arbetet med särskilt stöd.....	21
Möjlighet till fortbildning.....	22
Sammanfattning av resultat	23
8 Diskussion	24
Metoddiskussion.....	24
Resultatdiskussion.....	25

Betydelsen av kompetens	25
Kunskap genom social interaktion	26
Betydelsen av olika faktorer	26
Normer och värderingar	27
Möjligheter och hinder till fortbildning.....	27
Avslutande diskussion.....	28
9 Referenslista.....	30
Bilagor	

1 Inledning

Denna studie fokuserar på förskolläraernas kompetensutveckling gällande barn i behov av särskilt stöd inom förskoleverksamheten. I dagens förskolor strävar man efter att ha en "skola för alla". Persson (2020) poängterar däremot att enligt Skolinspektionen så finns det en stor variation gällande särskilt stöd mellan landets förskolor. Två tredjedelar av förskolorna har ingen socioekonomisk modell för att fördela resurserna, och det saknas ofta mål för vilka kvantitativa resultat som kommunerna vill uppnå inom förskoleverksamheten. Persson (2020) understryker också vikten av att likvärdighet i förskolan enligt skollagen inte innebär att alla barn ska erbjudas samma typ av verksamhet, utan snarare att kvaliteten bör grundas på en analys av hur barn med olika förutsättningar och behov kan mötas så att alla kan utnyttja sin potential till lärande och utveckling.

Denna studie undersöker hur förskolläraernas kompetens kring särskilt stöd ser ut, samt vilka möjligheter som ges av rektor för att utveckla personalens kompetens. Enligt Skollagen (SFS 2010:800) har förskolan en skyldighet att ge extra stöd till barn i behov av stöd, stimulera barns utveckling, ge trygg omsorg och utgå från en helhetssyn på barnets behov. Förskolan ska även sträva efter att följa mål och riktlinjer i läroplanen (Läroplan för förskolan, 2018) men även anpassa utbildningen till individnivå och ta hänsyn till barns olika förutsättningar. Även barnkonventionen (UNICEF, 2018) skriver att alla barn ska ha samma rättigheter trots deras olika förutsättningar.

Under vår utbildning på 3,5 år så har vi endast haft en kurs i specialpedagogik vilket inte känns tillräckligt för att klara av uppdraget att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. Swärd och Westman (2022) poängterar att de med förskolläraryrket ska erbjudas kompetensutveckling regelbundet. Vilket då även borde göras när studenter är under utbildning för att arbeta som förskollärare eftersom möten med barn i behov av särskilt stöd kommer att ske hela tiden i verksamheten. Barn som är i behov av särskilt stöd bör ges stöd så tidigt som möjligt, så att de kan utvecklas optimalt och lärarna i förskolan ska ta hänsyn till att alla barn har olika behov och förutsättningar (Swärd, 2022).

När vi har varit på plats i förskoleverksamheten har vi noterat under våra konversationer kring barn i behov av särskilt stöd med förskollärarna i arbetslagen att de känner brist på kompetensen kring ämnet och att det inte finns tillräckligt med resurser ute i verksamheten. Utifrån lagar, läroplan och andra styrdokument anser vi att det är viktigt att genomföra denna studie för att skapa en helhetssyn på kompetens och utvecklingsmöjligheter gällande särskilt stöd i förskolan. Studien ger en överblick på hur några utvalda förskollärare ser på sin kompetens och i vilken utsträckning de får den kompetensutveckling som de behöver.

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur förskollärarna bedömer deras egen kompetens i arbetet med barn i behov av särskilt stöd samt deras erfarenhet av vilken möjligheten som ges till kompetensutveckling inom detta område i verksamheten.

Frågeställningarna som ska besvaras genom vår studie kommer att vara följande:

- *Vilken typ av kompetensutveckling får förskollärare när det gäller barn i behov av särskilt stöd?*

- *Vilken möjlighet till kompetensutveckling får förskollärare i verksamheten?*
- *Har ledningen gett förskollärare möjlighet till fortbildning inom särskilt stöd?*

3 Bakgrund

En historisk tillbakablick visar att förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd har utvecklats över tid. Tidigare under 1800-talet var barn med funktionsnedsättningar segregerade och det fanns särskilda institutioner för de som inte passade in i normen (Brodin & Lindstrand, 2010). Under denna period var det vanligt att man trodde på ärftlighetsfaktorn och dessa barn skildes därför från resten av samhället. År 1934 infördes en lag om äktenskapsförbud och sterilisering av personer som ansågs "odugliga" eller inte hade "rätt" arvslag att föra vidare (Brodin & Lindstrand, 2010).

Under 1950–1960-talet skedde en förändring i samhällets syn på individer med funktionsnedsättning där det nu blev möjligt att leva så likvärdiga liv som möjligt. Det var Bengt Nirjes normaliseringsprincip som möjliggjorde denna förändring, och det var nu som personer med funktionshinder började interagera med resten av samhället (Brodin & Lindstrand, 2010).

Riksdagsbeslutet år 1985 fastställde att förskolan skulle vara för alla barn och år 1991 bekräftades det att alla barn hade rätt att gå i förskolan oavsett situationen som föräldrarna befann sig i (Lindgren & Söderlind, 2022). Läroplanen från 1998 fastslår att barn som behöver mer stöd än andra ska få det stöd de behöver utformat efter sina egna behov och förutsättningar (Läroplan för förskola, 1998).

Specialpedagogiska begreppets framväxt

Under 1980-talet i ”Pedagogiskt program för förskolan” skedde det en förändring kring det specialpedagogiska begreppet och det började talas om barn som var i behov av särskilt stöd (Sandberg & Norling, 2021). Under denna tid började diskussionerna om att alla barn kan vara i behov av särskilt stöd under en viss tid i förskolan alltså att det särskilda stödet kan vara övergående eller att barnet endast är i behov av särskilt stöd under vissa perioder.

Under 1990-talet, föreslog utbildningsdepartementet ett nytt begrepp “barn i behov av särskilt stöd i förskolan” för att beskriva barn som upplevde svårigheter i barnomsorgen. Det tidigare begreppet “barn med särskilda behov” ansågs vara otillräckligt och inte inkludera några förklarande faktorer såsom bristande pedagogiska metoder, avsaknad av stöd från personalen, eller andra omständigheter som påverkade barnens utveckling och välbefinnande i förskolemiljön (Sandberg & Norling, 2021). Det nya begreppet skulle istället ge en mer nyanserad och individanpassad syn på barnens behov och svårigheter i förskolan. Synen på barn i behov av särskilt stöd som var dessförinnan 1990-talet är en viktig påminnelse om vikten av att skapa en inkluderande och tillgängliga miljöer för att främja utvecklingen hos alla barn, oavsett deras bakgrund eller förutsättningar. Sandberg och Norling (2021) nämner även vikten av att inte stigmatisera barn som upplever svårigheter och att inte skylla problemen enbart på dem. Istället för förskolan arbeta aktivt för att skapa en inkluderande och tillgänglig miljö som tar hänsyn till varje barns enskilt behov och deras förutsättningar (Sandberg & Norling, 2021).

Särskilt stöd - en definition

Begreppet "särskilt stöd" är relevant för denna studie. I läroplanen för förskolan står det att "Förskolan ska särskilt uppmärksamma barn som av olika anledningar behöver mer ledning och stimulans eller särskilt stöd. (...) Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans ska få detta utformat utifrån sina egna behov och förutsättningar." (Läroplanen för förskolan, 2018, s.6) Det är förskolans ansvar att se till att de barn som är i behov av särskilt stöd får just det stöd som behövs för att barnet ska få samma förutsättningar till utveckling och lärande som andra barn (Björck-Åkesson, 2021). Barn som var i behov av särskilt stöd kunde antingen ses som formellt berättigade eller inte formellt berättigade till stöd. Formellt berättigade innebär att behovet av särskilt stöd finns där på grund av någon medicinsk problematik som exempelvis allergier, epilepsi eller diabetes, eller någon fysisk och /eller en intellektuell funktionsnedsättning. De barn som inte var formellt berättigade identifierades enbart av förskolepersonalen eller vårdnadshavarna, att barnet i fråga var sen i sin utveckling och att behovet av särskilt stöd då ansågs nödvändigt (Sandberg & Norling, 2021).

I boken "En förskola för alla" (Nielsen & Nyroos, 2022) problematiseras bristen på en tydlig definition av särskilda behov och hur detta påverkar personalens arbete i förskolan. Forskare visar att personalen oftast utgår från en outtalad eller omedveten definition, vilket kan leda till en oro kring hur särskilt stöd kontinuerligt ges till hela barngruppen. Redan när ett barn börjar uppmärksammas som avvikande påbörjas en process där vad som anses vara normalt och avvikande definieras. Personalen jämför barnets utveckling med vad som anses vara "normalt" för åldern, vilket kan leda till att avvikelser kopplas till barnet och inte till brister i interaktionen mellan den pedagogiska miljön och barnet.

Nielsen och Nyroos (2022) tar även upp den starka diskursen om barn som kompetenta i förskolan, vilken har dominerat i många västländer de senaste decennierna. Forskare problematiserar begreppet kompetent eftersom det innehåller underliggande idéer om vad som är önskvärda beteenden och det som inte lyfts fram som kompetent riskerar att outtalat uppfattas som brister. Resultat från nordisk forskning visar att det oftast är ett barns sociala agerande som omnämns som det kompetenta. Det handlar om att vara aktiv och självständig, ha självkontroll och kunna delta konstruktivt i grupp, men ibland även om att kunna följa regler och lyda. Nielsen och Nyroos (2022) nämner även att det ibland ställs för höga krav på hur kompetent ett förskolebarn ska vara idag. De betonar i stället vikten av en relationell förståelse där beroende/oberoende och kompetens/inkompetens inte ses som individuella egenskaper eller karaktäristika, utan som något som förmedlas mellan människor och påverkas av situationen. Det är alltså viktigt att personalen inte endast fokuserar på barnens individuella egenskaper utan även på den pedagogiska miljön och relationer mellan barnen för att kunna erbjuda en inkluderande förskolemiljö för alla.

Perspektiv på specialpedagogik

Nielsen och Nyroos (2022) diskuterar olika perspektiv på särskilt stöd inom förskolan och pekar på två huvudkategorier som dessa perspektiv kan delas in i. Perspektiv är viktigt att förhålla sig till för att kunna förstå det specialpedagogiska arbetet i förskolan.

Den första huvudkategorin som Nielsen och Nyroos (2022) är den traditionella som har en kategorisk och individuell syn på barnets behov av stöd, där det antas att barnet bär ansvaret för sina egna svårigheter. Därför fokuserar man på att åtgärda barnets otillräckligheter genom att anpassa barnet till miljön. Det traditionella synsättet innefattar det brist-, diagnostiska, individuella och kompensatoriska perspektivet, där man ser barnets svårigheter som kopplade

till dess medfödda sårbarheter och att barnet behöver kompensera för det som anses vara brister. Detta innebär att man tar hänsyn till det enskilda barnets behov och att tillgänglighet och lärande uppnås genom att kompensera för dess brister och tillkortakommanden.

Den andra huvudfrågan som Nielsen och Nyroos (2022) nämner är den alternativa, där betonas ett socialt, relationellt, demokratiskt och kritiskt perspektiv. Även ett systemperspektiv på barns svårigheter i förskolan. I dessa perspektiv är synen att svårigheter uppstår i möten med omgivningen och att bristerna härstammar från omgivningen i stället för barnet som den traditionella synen menar. Genom att förändra verksamhetens utformning kan man på ett effektivt sätt åtgärda svårigheter som barnet möter i förskolemiljön. I det sociala, relationella och demokratiska perspektivet betonas vikten av att skapa en inkluderande och trygg miljö där alla barn ges möjlighet att delta aktivt i verksamheten och utvecklas utifrån sina individuella förutsättningar. Det kritiska perspektivet innebär att man är medveten om samhällets maktstrukturer och dess påverkan på barns möjligheter att delta fullt ut i samhället, denna aspekt är viktig att ta hänsyn till inom specialpedagogiken.

Det perspektiv som en individ väljer att använda sig av påverkar synsättet och tolkningar av vad individen väljer att se, höra och sedan agera utifrån. Sättet som individen agerar på är en spegling av vilket förhållningsätt som individen åläggs. Nielsen och Nyroos (2022) nämner vikten av hur man benämner saker i sin omgivning gällande barn i behov av särskilt stöd, exempelvis att säga att ett barn är svårhanterliga i stället för att säga att ett barn har det svårt. Våra ordval är viktiga i bemötandet med barn i behov av särskilt stöd. Sedan är det även viktigt att tänka på hur benämningen på barn i behov av särskilt stöd används. Fokus bör läggas på att barnet är centralt och inte på barnets funktionsnedsättning.

Skillnader i arbetet med särskilt stöd i verksamheten

I en rapport från Specialpedagogiska skolmyndigheten av Nilholm, Almqvist, Göransson och Lindqvist (2012) står det att det finns en risk att en klassificering av barn baserad på funktionsnedsättning kan begränsa deras möjligheter att få tillgång till olika resurser och stöd. Därför rekommenderar författarna att en mer individuell och behovsbaserad strategi bör användas för att tillgodose behoven hos barnen. Artikeln betonar också vikten av att ha tillräckliga resurser och utbildade yrkesverksamma för att kunna erbjuda adekvat stöd till barnen. För att ge adekvat stöd behöver förskollärare ha en god kompetens inom särskilt stöd, vilket pekar på vikten av att förskollärare kontinuerligt vidareutbildas för att kunna möta de föränderliga behoven i verksamheten (Nilholm et al., 2012).

Skolinspektionen (2017) gjorde en granskning som avslöjade en betydande skillnad i arbetssättet och uppmärksamheten som ges till barn i behov av särskilt stöd i förskoleverksamheten. Majoriteten av förskolorna, ungefär två tredjedelar, hade en stor brist på kompetens inom området, vilket påverkar likvärdigheten i arbetet med att ge stöd. Denna brist på kompetens kan också bidra till att förskolepersonalen har en begränsad förståelse för skillnaden mellan det vardagliga stödet som ges i förskolan till barn i behov av särskilt stöd. Enligt lagar, läroplan och andra styrdokument är det viktigt att säkerställa likvärdighet och tillgänglighet i förskoleverksamheten för alla barn. För att uppnå detta mål är det nödvändigt att förse förskolepersonalen med rätt förutsättningar och kompetensutveckling, vilket är förskolechefens ansvar (Skolinspektionen, 2017). Den granskning som Skolinspektionen har gjort lyfter fram vikten av att utveckla arbetssättet för barn i behov av särskilt stöd i förskoleverksamheten och säkerställa att alla förskolor har likvärdiga möjligheter att få stöd och kompetensutveckling inom detta område. Det är också viktigt att förskolepersonalen har

en tydlig förståelse för skillnaden mellan det vardagliga stödet och särskilt stöd för att kunna ge de bästa möjliga förutsättningarna för dessa barns utveckling och lärande.

4 Tidigare forskning

I detta kapitel kommer vi att presentera tidigare forskning om hur kompetensutveckling och arbete med barn i behov av särskilt stöd ser ut inom förskoleverksamheten. Vi har fokuserat på tidigare studier som har undersökt olika teman i hur arbetet med barn i behov av särskilt stöd i förskolan utförs och hur kompetensen inom detta område ser ut.

Inkluderande förskoleverksamhet

I den kvantitativa studien “Swedish Final Year Early Childhood Preservice Teachers’ Attitudes, Concerns and Intentions towards Inclusion (Uusimaki, Garvis & Sharma, 2020) studiens syfte var att undersöka svensk blivande förskollärares attityder, oro och intentioner mot inkludering. Studien undersökte hur inkluderingen av barn i behov av särskilt stöd fungerar och resultatet visade att arbetslaget känner oro över att arbeta med barn i behov av särskilt stöd på grund av bristande kompetens. Metoden som användes i studien var en tvärsnittsstudie där en enkätundersökning genomfördes bland blivande förskollärarstudenter som var i slutet av sin utbildning. Urvalet bestod av 183 blivande förskollärare från fyra svenska universitet där majoriteten av respondenterna var kvinnor (86,9%). I studien poängterades det att nästan 80% av alla barn mellan 1–5 år går i förskolan och spenderar upp till 8 timmar om dagen i verksamheten och forskning visar att en fjärdedel av barnen som går i förskolan är i behov av särskilt stöd. Ett av de problem som studien lyfter fram är att låg kompetens leder till att barn i behov av särskilt stöd definieras olika beroende på individen.

Resultaten av studien (Uusimaki, m fl. 2020) visade att majoriteten av de blivande förskollärarstudenterna hade positiva attityder och intentioner med inkludering. De studenter som medverkade i studien ansåg att inkludering är viktigt och det är positivt för barnen att vistas i en inkluderande miljö. Samtidigt visade resultaten också att en del av studenterna uttryckte oro och kände sig osäkra kring inkludering i praktiken, framför allt när det gällde att hantera beteendeproblem, och arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Vidare visade resultaten att kön och erfarenhet av att ha arbetat med barn i behov av särskilt stöd hade betydelse för studenternas attityder och intentioner mot inkludering. Studiens resultat visade även att de kvinnliga studenterna i genomsnitt hade mer positiva attityder och högre intentioner att arbeta med inkludering än vad de manliga studenterna hade. De studenter som tidigare hade arbetat med barn i behov av särskilt stöd var mer positivt inställda till att arbeta med ett inkluderande arbetssätt.

Inclusive education in New Zealand: voices from early childhood teachers är en studie som genomfördes i Nya Zeeland av Singh och Zhang (2022). Den kvalitativa studiens syfte var att undersöka erfarenheterna av inkludering hos förskollärare i Nya Zeeland. Metoden som forskarna använde sig av var semistrukturerade intervjuer för att samla in data från 20 förskollärare. Sedan analyserades intervjuerna med hjälp av en tematisk analysmetod. Urvalet i studien bestod av 20 förskollärare i Nya Zeeland och deltagarna var i åldrarna 27–63 år och hade en bred erfarenhet av att arbeta med barn i åldrarna 0–5 år. Nya Zeeland är ett av de ledande länderna när det gäller early childhood education, precis som Sverige, och länderna har liknande läroplaner och styrdokument för verksamheten. Likheterna som finns är att de båda länderna betonar vikten av en helhetsinriktad pedagogik, inkluderande pedagogik, ha inflytande över sina egna lärandeprocesser, möjlighet att undersöka och utforska olika ämnen

på ett kreativt och självständigt sätt. Båda läroplanerna har även en stark koppling till samhället och omvärlden.

Resultatet (Singh & Zhang, 2022) visade på att förskollärarna i Nya Zeeland ansåg att arbetet med inkludering är en viktig del av deras arbete. Eftersom inkludering är en grundsten i att kunna stödja alla barns lärande och utveckling oavsett deras bakgrund eller eventuella funktionsvariationer. Deltagarna i studien lyfte även fram vikten av att ha tillgång till lämpliga resurser och stöd för att kunna möta behoven hos alla barn i förskolemiljön. Deltagarna visade och att behovet av kompetensutveckling inom ämnet, och vikten av att resurser bör finnas tillgängliga för förskollärarna. Enligt studien finns det bristande kunskaper inom ämnet barn i behov av särskilt stöd och det ingår för lite specialpedagogiska kurser i utbildningen för hur man ska arbeta med barn i behov av särskilt stöd. De flesta förskollärarna i studien upplevde att de inte kunde möta de behov som barnen i behov av särskilt stöd var i behov av. Detta motsäger målet om en inkluderande verksamhet (Singh & Zhang 2022).

Studien *Inclusion and Special Educational Needs: The Case of Early Childhood Education* (Slee, 2017) handlar om inkludering och särskilda utbildningsbehov i förskolan. Studiens syfte är att undersöka hur inkludering och särskilt stöd kan förstås i förskolemiljöer och hur det påverkar både barn och personal. Metoden som används är en litteraturgenomgång för att undersöka tidigare forskning på området. Urvalet består av tidigare forskning om inkludering och särskilt stöd i förskolemiljöer.

Artikeln inleder med en diskussion om vad inkludering innebär och varför det är viktigt att barn i behov av särskilt stöd inkluderas i förskoleverksamheten. Därefter presenteras olika perspektiv på inkludering, social rättvisa, mänskliga rättigheter och skolframgång. Slee (2017) betonar att inkludering av barn i behov av särskilt stöd i förskoleverksamhet innebär att de har rätt till samma undervisning som andra barn och alla ska ha lika möjligheter att delta i verksamheten. Det nämns även olika stöd som kan stötta inkluderingsarbetet, som att ha bra kommunikation med föräldrar, specialpedagoger, förskolepersonal och rektor. Utmaningar som nämns är brist på resurser, vilket innebär att det inte finns tillräckligt med resurser för att kunna stödja de barn som är i behov av särskilt stöd. Dessa resurser kan handla om brist på material, personal eller specialutbildning.

Bristande kunskap och kompetens handlar om att personalen saknar kunskap om olika funktionsnedsättningar och hur man stödjer barn som är i behov av särskilt stöd på ett för barnen gynnsamt sätt. Sedan är det hållning och attityder där förskolepersonal kan ha fördomar och negativa attityder gällande barn i behov av särskilt stöd. Bristande samarbete mellan olika aktörer där samarbetet inte fungerar mellan exempelvis föräldrar, förskolepersonal eller specialpedagoger. Den sista utmaningen som nämns handlar om utmaningar med anpassning och differentiering, vilket nämns för att kunna inkludera alla barn på ett adekvat sätt så krävs ofta anpassning och differentiering av undervisningen. Detta kan vara en utmaning eftersom förskolepersonalen måste hitta olika sätt för att stödja de barn som är i behov av särskilt stöd.

Resultatet visar att det finns en mångfald av synsätt på inkludering och särskilt stöd i förskolan. Författaren identifierar olika sätt att förstå inkludering, som att alla barn ska inkluderas i förskolemiljön, eller att barn ska få individuellt anpassat stöd. Författaren betonar också vikten av att personalen i förskolan är utbildade och kompetenta för att kunna stödja inkludering och särskilt stöd på ett effektivt sätt. Sammanfattningsvis visar artikeln att

inkludering och särskilt stöd är komplexa frågor som kräver både en tydlig definition och rätt kompetenser från personalen i förskolan.

Vad innebär begreppet särskilt stöd

Studien *Special Support in Preschools in Sweden: Preschool staff's definition of the construct*, av Sandberg, Lillkvist, Eriksson, Björck-Åkesson och Granlund (2010) undersöker hur förskolepersonalen definierar begreppet "särskilt stöd". Forskarna undersökte även hur personalen arbetar med särskilt stöd i förskolan och hur de upplever utmaningarna i sitt arbete. Studiens syfte var att undersöka hur personalen i några svenska förskolor definierar begreppet "särskilt stöd" och hur de implementerar detta i praktiken. Metoden som användes var semistrukturerade intervjuer med personal på sex olika förskolor. Data analyserades genom en tematisk analys. Urvalet bestod av totalt 18 personer som arbetade på sex olika förskolor, varav 15 var kvinnor och tre var män. De intervjuade hade olika yrkesroller som förskollärare, specialpedagoger och rektorer.

Resultatet (Sandberg m fl. 2010) visade att det inte finns en entydig definition av "särskilt stöd" bland förskolepersonalen, utan att det snarare är en flexibel och individuell tolkning av begreppet. Personalens definitioner påverkades av deras utbildning, erfarenheter, förväntningar och det stöd som fanns tillgängligt på förskolan. Resultatet visade också att personalen arbetar med särskilt stöd på olika sätt, beroende på de enskilda barnens behov, men det fanns en enighet om att stödja barn som hade specifika behov och som inte kunde få det stöd de behövde genom den vanliga verksamheten. Hur personalen valde att arbeta med stödet varierade mellan förskolorna, men det framkom att det var viktigt att ha tydliga rutiner för att säkerställa att stödet gavs på ett likvärdigt sätt. Utmaningarna som personalen upplevde inkluderade brist på resurser och utbildning, samt att balansera särskilt stöd med det vanliga arbetet i förskolan. Sammanfattningsvis visar studien på behovet av tydligare riktlinjer och resurser för barn i behov av särskilt stöd i förskolan, samt behovet av mer utbildning för personalen för att kunna hantera utmaningarna på ett effektivt sätt.

The Meaning of Support and Inclusion for Children with Special Needs in Early Childhood Education: A Review of the Literature (Odom, Hanson, Lieber, & Wolery, 2014) är en litteraturöversikt vars syfte är att undersöka begreppen "stöd" och "inkludering" och hur de definieras och tillämpas i förskolemiljöer för barn i behov av särskilt stöd. Metoden som användes var en systematisk granskning av tidigare forskning om stöd och inkludering för barn i behov av särskilt stöd. Forskarna sökte efter artiklar och studier som var publicerade mellan 2000 och 2012) i olika databaser och använde inklusionskriterier för att välja ut vilka studier och artiklar som var relevanta. Urvalet var studier som fokuserade på förskolor och barn i åldern 0–5 år i behov av särskilt stöd. De inkluderade studier från olika länder och med olika metodologiska tillvägagångssätt såsom kvalitativa, kvantitativa, fallstudier och observationsstudier.

Resultatet visade att definitionen av stöd och inkludering för barn i behov av särskilt stöd varierar mellan olika förskolemiljöer och länder. Forskarna identifierade olika faktorer som påverkar hur stöd och inkludering tillämpas. Däribland finns personalens kunskaper och kompetenser, hur samarbetet med föräldrar ser ut eller med andra yrkesverksamma. Även hur det ser ut med tillgång till resurser och stöd. Forskarna betonade också vikten av att främja social interaktion och deltagande för barn i behov av särskilt stöd i förskolemiljöerna.

Kompetensutveckling i förskolan

Den kvantitativa studien *Preschool teachers' perceived competence in supporting children's social-emotional development and challenging behavior* av Huusko, Lerkkanen, Poikkeus och Nurmi (2019) syfte var att undersöka förskollärares upplevda kompetens i att stödja barns social och emotionell utveckling, hanteringen av utmanande beteenden. samt att undersöka sambanden mellan dessa upplevda kompetenser och faktorer som kön, utbildningsnivå och erfarenhet. Metoden som användes var en enkätundersökning som distribuerades till 858 förskollärare i Finland. Enkäten bestod av olika frågor om förskollärarnas upplevelser och kompetenser i relation till barns sociala och emotionella utveckling samt hanteringen av utmanade beteenden och även om förskollärarnas bakgrundsinformation som hur länge de har arbetat aktivt i barngrupp. Totalt fick de in 462 svar. Urvalet bestod av 177 förskollärare, varav 135 var de svar som uppfyllde inklusionskriterier. Förskollärarna arbetade i både kommunala och privata förskolor. Dessa personer deltog frivilligt efter en förfrågan från rektorn. Förskollärarna som deltog hade olika erfarenhetsnivåer allt ifrån mindre än fem år upp till 20 år och de flesta hade en universitetsutbildning i pedagogik eller läroplansteori. Majoriteten av de som deltog i enkäten var kvinnor 99% och 1% var män.

Resultaten i studien (Huusko m fl., 2019) visar att förskollärarna generellt sett känner sig ganska kompetenta när det gäller att stödja den socioemotionella utvecklingen hos barn, men att de är mindre säkra på sin förmåga att hantera utmanande beteenden. Vidare visar resultaten att utbildning och yrkeserfarenhet är positivt korrelerade med upplevd kompetens. Studien diskuterar också vikten av att förskolorna ger förskollärarna stöd och utbildning för att utveckla deras kompetens i att hantera utmanande beteenden och stödja social-emotionell utveckling hos barn. Studien visade också att förskollärarnas erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd hade betydelse för deras upplevda kompetens i att stödja barns socioemotionella utveckling samt att kunna hantera utmanade beteenden.

Studien *Competence development in preschools: a systematic review of the literature* av Sandberg och Stigsdotter-Neely (2021) är en systematisk översikt av den forskning som finns om kompetensutveckling. Studiens syfte var att undersöka vilken kompetensutveckling som har identifierats för förskolepersonal och vilka faktorer som främjar eller hindrar denna utveckling. Metoden som användes var en systematisk sökning av forskningsartiklar i flera olika databaser. Totalt 31 studier inkluderades i analysen som var publicerade mellan 2009 och 2019. Urvalet bestod av forskningsartiklar som rapporterade om kompetensutveckling för förskolepersonal.

De utmaningar som visade sig i studien (Sandberg & Stigsdotter-Neely, 2021) var bristande tid vilket innebär att förskollärarna ofta har en begränsad tid för att få kompetensutveckling på grund av hög arbetsbelastning och administrativa uppgifter. Bristande resurser handlade om att förskolorna kan ha begränsningar inom ekonomin för att kunna finansiera kompetensutvecklingen. Bristande stöd som handlar om att det saknas stöd och handledning från utbildare och ledare för att implementera nya kunskaper och färdigheter. Olika förutsättningar vilket handlar om att personalen kan ha olika bakgrund, erfarenheter och utbildning vilket kan göra det svårt att hitta en gemensam utbildningsplan för alla i verksamheten. Slutligen bristande utvärdering som innefattar att det är svårt att mäta och utvärdera effekterna av kompetensutvecklingen som tillhandahållits personalen på lång sikt och se om det faktiskt lett till förbättringar i barns utveckling och lärande.

Resultatet i studien (Sandberg & Stigsdotter-Neely, 2021) visar ett antal faktorer som är viktiga för kompetensutveckling i förskolan, såsom pedagogiskt ledarskap, stödjande

arbetsmiljö och lärande i samverkan med kollegor. Studien pekar också på vikten av att ha ett långsiktigt och systematiskt tillvägagångssätt för kompetensutveckling men även att personalen har tillräckligt med tid och resurser tillgängliga för att delta i sådana processer. Det var flera olika typer av kompetensutveckling som identifierades som pedagogiskt ledarskap, arbetsmiljö och hälsa, inkludering och mångfald, didaktik och pedagogik, samarbete och kommunikation.

Arbetet med särskilt stöd i förskolan

Studien *Providing Special Education Services in Preschool Settings: A Survey of Current Practice* (Hemmeter, Ostrosky, Artman, & Kinder, 2008) undersöker hur specialpedagogiska tjänster tillhandahålls i förskolor i USA. Forskarna ville få en bättre förståelse för nuvarande praxisen inom specialpedagogik i förskolan för att kunna identifiera eventuella skillnader i praxis beroende på förskolans karaktär och personalens kompetens samt identifiera behoven av ytterligare forskning. Studiens syfte var att undersöka hur specialundervisning och arbetet med särskilt stöd fungerar i förskolan i USA. Mer specifikt hur de använder sig av särskilt stöd, vad som finns tillgängliga, hur de används och hur ofta de används. Metoden som användes var en enkätundersökning och den skickades ut till 1031 deltagare, inklusive förskollärare, administratörer och specialpedagoger som arbetade i förskoleverksamheten. Enkäten fokuserade specialpedagogik, identifiering av barn i behov av särskilt stöd och personalens kompetens och utbildning samt hur samverkan var mellan specialpedagogerna och förskollärarna. Urvalet bestod av 308 specialpedagoger, förskollärare, rektorer för skolor med barn i behov av särskilt stöd som svarade på enkäten.

Resultatet som forskarna kom fram till var att det finns en stor variation i hur det specialpedagogiska arbetet utförs inom verksamheterna. Vissa förskolor hade goda resurser av specialpedagogiskt arbete medan andra hade mindre resurser. Det finns också en brist i hur barn i behov av särskilt stöd identifieras och bedöms vilket kan leda till att barnen inte får den hjälp som de behöver. Studien visar även att det finns en brist på utbildning och kompetensutveckling inom specialpedagogik bland förskolepersonal vilket enligt forskarna kan påverka kvalitén på de specialpedagogiska metoder som används. Resultatet visade att de vanligaste typerna av särskilt stöd som tillhandahölls var stöd för socialt beteende, tal- och språkterapi och tidig intervention. Studien visade också på en rad utmaningar som specialpedagogerna upplevde i sitt arbete, inklusive brist på resurser och utbildning, bristande samverkan med föräldrar och övriga personal, samt bristande samordning mellan olika tjänsteleverantörer.

5 Teoretisk utgångspunkt och centrala begrepp

Det sociokulturella perspektivet är en teoretisk utgångspunkt som kan appliceras på förskolläraernas kompetens och kompetensutveckling i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Enligt Vygotskij är människan en biologisk, social, kulturell och historisk varelse (Säljö, 2015). Det innebär att förskolläraernas kompetens inte bara definieras utifrån deras individuella förmågor utan även av deras sociala och kulturella sammanhang. Det sociokulturella perspektivet betonar också vikten av att förstå hur människor lär sig genom samspel med andra och hur kunskap och kompetens utvecklas genom sociala och kulturella sammanhang (Säljö, 2015).

Redskap

Vygotskij talar om redskap (Säljö, 2015), som antingen kan vara fysiska redskap eller språkliga, eller psykologiska, redskap. Fysiska redskap är föremål eller objekt som hjälper människor att genomföra saker rent praktiskt, exempelvis en cykel kan ta en snabbare från en plats till en annan, eller en mugg som gör det lättare för oss att dricka. De språkliga redskapen är sådant som kan hjälpa människor att förstå sin omvärld, och kan användas när individen vill uttrycka sig i skrift, tal eller tankar. Exempel på språkliga redskap är kilometer, minuter eller procent. I de flesta fall blir meningen som skapas kring ett redskap en blandning mellan det fysiska och språkliga. En tumstock är ett fysiskt redskap men har även element av det språkliga, som centimeter och decimeter. Ett anteckningsblock är både materiell och immateriell på samma gång, då vi använder skriftspråket för att förstå innehållet i boken, och samtidigt läser innehåller ur ett fysiskt objekt (Säljö, 2015). Vygotskij menar att redskap kan vara till hjälp även för vuxna (Säljö, 2015). Fysiska redskap kan hjälpa vuxna att utföra praktiska uppgifter, såsom att använda en dator eller en bil. De språkliga redskapen kan hjälpa vuxna att förstå sin omvärld och uttrycka sina tankar och åsikter. Exempelvis kan ord som "projektplan" eller "budget" vara språkliga redskap som hjälper en vuxen att strukturera sitt arbete eller sin ekonomi. I de flesta fall är det fysiska och det språkliga sammanvävt, som exempelvis när man använder en app på mobilen för att organisera sin dag, där det både finns en fysisk enhet (mobiltelefonen) och ett språkligt innehåll (tidsplanering och anteckningar). I det sociokulturella perspektivet är det centralt att utgå från att människans tänkande formas genom hela livet utifrån de språkliga redskapen som vi kommer i kontakt med under sociala sammanhang (Säljö, 2015).

Vygotskij anser att språket är redskapens redskap, för med hjälp av språket kan människor kommunicera med andra, förmedla budskap och känslor och skapa relationer mellan varandra (Säljö, 2015). Språket kan också användas för att mediera, eller förmedla omvärlden, mellan människor på ett sätt som intresserar oss. En viktig aspekt som lyfts i samband med medieringen är att den sker tillsammans med andra, i sociala interaktioner och att det sker i olika former av kommunikation (Säljö, 2015). Vid kontakt med och i interaktion med andra människor är det oundvikligt att mediera världen för varandra. Att dela med sig av sina upplevelser och erfarenheter blir ett sätt att mediera och tolka världen, och våra medmänniskor kan ta del av den kunskapen och få se världen ur någon annans perspektiv (Säljö, 2015).

Människan som en social varelse

Att lära sig att ta någon annans perspektiv är något människor lär sig genom hela livet och är en viktig aspekt av det som gör oss till sociala varelser (Säljö, 2015). Individer lär sig att samspela med andra människor och kan sätta sig in i vad de uttrycker och menar.

Intersubjektiviteten är något människor kan etablera och bevara genom att förstå och ta del av våra medmänniskors perspektiv, och utifrån det kan individerna lära av varandra och dela en förståelse av vad som händer i vår omvärld (Säljö, 2015). På så sätt kan språket och medieringen av våra erfarenheter och perspektiv bidra till vårt livslånga lärande och utveckling.

Enligt Vygotskij kan även vuxna utveckla sin tankeverksamhet genom att delta i sociala sammanhang och bekanta sig med nya språk, idéer och praktiker. Genom att använda de språkliga och fysiska redskap som finns tillgängliga i omgivningen, kan en biologisk, tänkande individ bli en sociokulturell individ som utnyttjar dessa redskap på olika sätt (Säljö, 2015).

Mediering, Scaffolding och proximala utvecklingszonen

Genom att barn får ingå i sociala samband och samspel ser de hur vuxna agerar och pratar, tar till sig det och till slut börjar använda det på egen hand. Stegvis tar barnet till sig saker som är återkommande i deras omgivning och får så småningom en djupare förståelse för föremålet eller fenomenet. Med hjälp av en vuxen eller kunnig kamrat kan barnen lära sig nya saker (Säljö, 2015). Även detta kan appliceras på vuxna då de tillsammans med andra individer i sociala sammanhang kan ta del av olika perspektiv, tankar och idéer, liksom kunskaper om föremål, fenomen och tekniker för att genomföra olika aktiviteter. Genom att utnyttja de medierande redskapen och de biologiska, kulturella och sociala förutsättningar som finns till hands kan vuxna också skapa mening i sin omvärld liksom barnen kan (Säljö, 2015).

Vygotskijs teori om den proximala utvecklingszonen utvecklades vidare efter hans död, då Wood, Bruner och Ross utformade begreppet scaffolding. Detta är nu mera ett begrepp som ofta förknippas med den proximala utvecklingszonen, då begreppen har en överensstämmande betydelse (Säljö, 2015). Scaffolding handlar om det stöd som den vuxne ger till ett barn när de lär sig någonting nytt. Stödet som ges sker i samband med att ett barn approprierar nya förmågor eller nya kunnande. Med stöd från den vuxne kan barnet klara av vissa utmaningar, för att det stödet sedan stegvis blir mindre och mindre tills det går på automatik eller att barnet klarar av nya eller likande hinder helt på egen hand, då med hjälp av de erfarenheter som har approprierats (Säljö, 2015).

Vygotskij menade att olika förutsättningar kan leda till ojämlikheter, och det gäller även för vuxna. Men precis som för barn kan vuxna dra nytta av den proximala utvecklingszonen, det vill säga de tillfällen där en vuxen eller en kamrat med mer eller annan erfarenhet kan hjälpa till att utveckla nya färdigheter eller lära sig nya saker (Säljö, 2015). Scaffolding är ett begrepp som är starkt kopplat till den proximala utvecklingszonen, enligt Vygotskijs teori. Scaffolding handlar om hur en vuxen kan stödja och hjälpa ett barn att lära sig något nytt genom att erbjuda rätt nivå av stöd, vilket kan bidra till att barnet utvecklar nya förmågor och kunnande på egen hand kan även tillämpas på vuxna som lär sig nya saker, och det kan innebära att en mer erfaren person ger stöd och hjälp till en mindre erfaren person för att denne ska kunna utvecklas och lära sig på ett effektivt sätt (Säljö, 2015).

Det sociokulturella perspektivet på lärande och undervisning har haft stor påverkan på dagens förskoleundervisning och läroplanen för förskolan. Vygotskijs teorier om den proximala utvecklingszonen och har bidragit till att utveckla en förståelse för hur lärande och utveckling kan ske i sociala sammanhang och hur stöd och hjälp från en mer erfaren person kan bidra till att barn och vuxna utvecklas och lär sig på ett mer effektivt sätt (Säljö, 2015).

6 Metod och genomförande

I det kommande avsnittet kommer vi att redogöra för valet av metod och varför vi har valt att göra en kvantitativ undersökning. Redogörelsen kommer även innefatta vårt urval, genomförande samt analys och bearbetning av studien.

En kvantitativ undersökning, i detta fall en enkätundersökning, innebär att man vill nå ut till ett stort antal människor för att ta reda på vad de har för uppfattning eller erfarenheter kring ett visst ämne. Om dessa svar ska vara jämförbara behöver frågorna formuleras på exakt samma sätt till alla som väljer att delta i studien. Att använda frågor som har svarsalternativ underlättar vid analys av enkäten då svaren är lätta att jämföra, om man exempelvis vill ta reda på hur svenska folket ställer sig till klimatfrågorna. Svarsalternativen gör att respondenten begränsas i hur hen kan svara på frågan, samtidigt blir svaret också begränsat men även innehålls fokuserat till det som efterfrågas. Ur sådana frågor kan de resonemang som respondenterna har kring sina svar inte uppfattas. Öppna frågor ger mer utrymme för resonemang och argument kring frågan som ställts, och det kan likaså ge mer information om ett enskilt fall. Genom svaren från de öppna frågorna kan komplexiteten kring ämnet undersökas och blir då mer kvalitativ. Samtalsintervjuer är då att föredra om frågorna som ska ingå i undersökning är mestadels öppna (Barmark & Djurfeldt, 2020).

Undersökningen för denna studie kommer att genomföras i form av en webbenkät, där enkäten kommer skickat ut digitalt till respondenterna. En fördel med att använda en webbenkät är att det ger oss möjlighet att enkelt samla in den kvantitativa data som sedan kan bearbetas och analyseras på ett strukturerat sätt. Det bidrar även till, som nämndes tidigare, att frågornas formulering är överensstämmande till alla som deltar. Enligt Barmark och Djurfeldt (2020) är webbenkäter ett smidigt och kostnadseffektivt sätt att samla in stora mängder data på kort tid.

Jämförelsevis med intervjuer kan webbenkäter vara mindre tidskrävande och mer lättillgängliga för respondenterna, vilket kan öka svarsfrekvensen (Eriksson-Zetterqvist & Ahrne, 2022), därför anses den kvantitativa metoden som mer aktuell för denna studie. Då syftet med studien är att undersöka hur förskolläraernas kompetens ser ut i arbetet med barn i behov av särskilt stöd samt möjligheten som ges till kompetensutveckling inom detta område i verksamheten, är respondenternas erfarenheter och uppfattningar kring ämnet som är intressant att undersöka. Dessutom är det enklare att analysera stora datamängder i en kvantitativ undersökning än i en kvalitativ undersökning som bygger på intervjuer eller observationer (Bryman, 2016).

Datainsamlingsmetod

Syftet med denna studie är att undersöka hur förskolläraernas kompetens ser ut i arbetet med barn i behov av särskilt stöd samt möjligheten som ges till kompetensutveckling inom detta område i verksamheten. Vi utformade en webbenkät utifrån studiens frågeställningar och syfte och riktade oss då mot yrkesverksamma förskollärare inom förskolan. Frågorna fokuserar på hur förskolläraernas kompetens ser ut i arbetet med barn i behov av särskilt stöd och enkäten innehåller frågor som lyfter respondentens uppfattning om hen har tillräckligt med kunskap om särskilt stöd samt om respondenten anser att hen behöver ökad kompetens eller fortbildning inom särskilt stöd.

Förskolläraernas erfarenheter av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd var en aspekt vi ansåg relevant för studien, och har därför inkluderat en fråga om deras erfarenheter i enkäten.

Frågor som berör vilka möjligheter som erbjudits till fortbildning kring särskilt stöd under det senaste året inkluderades, då studien även vill lyfta till vilken utsträckning fortbildningen ges, om det så är föreläsningar, seminariet eller tillgång till litteratur.

Typen av frågor eller typen av svarsalternativ som har används i enkäten är mestadels kryssfrågor, där respondenten får ta ställning till, exempelvis hur viktigt det är med att arbeta med särskilt stöd i förskolans verksamhet. Skalan går då från mycket viktigt till inte viktigt alls. I enkäten är även en fråga om arbetet med särskilt stöd kan göra skillnad, där respondenterna får ställa sig på en linjär skala mellan 1–5, där 1 är att det inte kan göra någon skillnad, och 5 att det kan göra stor skillnad. Utöver det förekommer det någon enstaka fråga som är öppen, där det ges utrymme för att motivera sitt svar från föregående fråga, eller ytterligare utrymme för en övrig kommentar. Vi har även bitt respondenterna att definiera vad särskilt stöd innebär för dem själva, då vi kan få en överblick i hur begreppet används och om deras definition är överensstämmande med definitionen som studien utgår från.

Det digitala hjälpmedel som användes vid tillverkning av enkäten var gratisprogrammet Google Forms, ett program vi är bekanta vid. I programmet vi kan enkelt formulera frågor samt välja vad för typ av svarsalternativ som ska ges, exempelvis om det är en öppen fråga, en graderingsfråga eller en flervalsfråga. Att använda sig av ett program som Google Forms som ger möjligheten till att använda olika typer av frågor ökar flexibiliteten och precisionen i datainsamlingen (Åberg-Bengtsson & Pramling, 2020). Språket som vi använder i enkäten gjorde vi så vardagligt som möjligt, då ett för teoretiskt eller för vetenskapligt språk kan bidra till förvirring eller att respondenten inte orkar svara på grund av ett krångligt språk (Barmark & Djurfeldt, 2020).

Urval

Vid de flesta kvantitativa undersökningar görs en avgränsning av en population, vilket blir studiens urval. En fördel med att göra urvalet tidigt i processen är att det underlättar när enkätens frågor ska formuleras, då frågorna kan anpassas efter både målgrupp och syfte (Barmark & Djurfeldt, 2020). För att uppnå syftet med studien och få svar från yrkesverksamma förskollärare har enkäten skickats ut till olika forum på sociala medier-plattformen Facebook. Grupperna på plattformen som enkäten skickats ut till är gjorda för att diskutera ett visst ämne, med gruppen är öppen för diskussion kring vad som helst som är relaterat till yrket eller verksamheten. Genom att skicka ut enkäten till dessa grupper bidrar det till att enkäten nås ut till en stor mängd av populationen som studien syftar till. Att genomföra studien på detta sätt kallas att använda sig av ett obundet slumpmässigt urval. De yrkesverksamma förskollärarna som då vill delta i studie kommer att ha samma chans att få ingå i urvalet.

En fördel med att använda ett obundet slumpmässigt urval är att det minskar risken för bias och ökar den statistiska validiteten av studien (Barmark & Djurfeldt, 2020). Det gör också att urvalet blir mer representativt för populationen och att resultaten kan generaliseras till hela populationen av förskollärare.

Studien riktar sig enbart mot förskollärare då läroplanen för förskolan lyfter att det är förskollärarna som har det främsta ansvaret när det kommer till att anpassa verksamheten utefter barnens behov, samt för att främja utveckling och lärande hos barnen på förskolan (Läroplanen för förskolan, 2018, s.19). Genom att använda ett obundet slumpmässigt urval kan vi få en bredare bild av förskollärarnas syn på sin roll och uppgift på förskolan (Barmark & Djurfeldt, 2020). Vi har även på grund av för få besvarade enkäter även använt oss av ett

bekvämlighetsurval genom att skicka ut enkäten till förskollärare som vi mött under vår verksamhetsförlagda utbildning.

Genomförande

För att nå ut till respondenterna valde vi att skicka ut enkäterna i grupper på den sociala plattformen Facebook. När vi skickade ut enkäten till dessa grupper hade vi en förhoppning att enkäten blev lättillgängligare för respondenterna och därmed öka svarsfrekvensen, då antalet medlemmar i dessa grupper var i en betydligt större omfattning än vad som krävdes för studien.

Grupperna som enkäten delades i var bland annat Forum Specialpedagogik, FÖRSKOLAN samt Specialpedagogik i förskolan. Inläggen i grupperna formulerades på så vis att det gavs en kort presentation om vad enkäten handlar om, vilken målgrupp enkäten söker sig till samt information om sista svarsdag och även tydliggörande att enkäten är helt anonym. Länk till enkäten fanns med i slutet av inlägget. Försäkran om anonymitet samt vilka enkäten faktiskt söker sig till gjordes för att locka flera respondenter till att medverka i studien (Barmark & Djurfeldt, 2020).

Efter sista svarsdagen för enkäten, såg vi att vi inte hade fått in tillräckligt med svar för att kunna analysera studien. Vi valde på att skicka ut mejl till våra kollegor på förskolor vi jobbat på, handledare från VFU och vänner som arbetar inom yrket för att öka antalet svar på enkäten. I mejlet informerade vi återigen kort om syftet med undersökningen, och även information om ett nytt slutdatum för att delta i enkäten. Vi uttryckte även en uppmuntran, inte bara i att delta, men även att vidarebefordra mejlet till andra kollegor eller vänner som är yrkesverksamma förskollärare för att vi skulle kunna nå ut till så många respondenter som möjligt.

Analys och bearbetning

Syftet med denna studie är att undersöka hur förskolläraernas kompetens ser ut i arbetet med barn i behov av särskilt stöd samt möjligheten som ges till kompetensutveckling inom detta område i verksamheten. Därför har vi till fördel samlat in data som är kvantifierbar, vilket innebär att vi använde oss utav data som gjordes om till siffermaterial (Åberg-Bengtsson & Pramling, 2020). Siffermaterialet bearbetade vi sedan och analyserade av data med hjälp av statistiska verktyg som vi sedan valt att redovisa i form av stapeldiagram som gav oss en tydligare överblick över resultaten. Utifrån de värden som vi fick fram i stapeldiagrammen blev svaren mer tydliga.

När vi genomförde enkätstudien var vi medvetna om att det finns en risk med att få ett visst bortfall, vilket var de respondenter som valde att i en viss utsträckning inte svara på enkäten. Vi fick ett internt bortfall, där respondenten valde att svara på enkäten men valde att avbryta mitt i. Det externa bortfallet kunde vi inte analysera eftersom vi skickade ut enkäten i sociala forum och på sociala medier. Där vi inte hade möjlighet att se hur många som faktiskt klickat sig in på länken men avstått från att svara. Eftersom vi inte vet något om de externa bortfallen är det även svårt att göra en bortfallsanalys för att diskutera och resonera kring hur vi gick till väga med undersökningen och hur den var utformad för att komma underfund med varför bortfallet blev så omfattande, vilket då inte ger oss möjlighet att fundera över om det är en specifik grupp av respondenterna som valt att inte medverka eller utelämnat frågor (Barmark & Djurfeldt, 2020).

Vid analys av den insamlade data och vid uträkning av hur många av respondenterna som svarat vad på de olika frågorna, upptäcktes att antalet som svarat på diverse frågor inte överensstämde med antal respondenter. Vi lade då märke till att den del respondenter lyckas ge mer än ett svar på vissa frågor, exempelvis både nej och kanske, där vi bett respondenten svara ja, nej eller kanske. Eftersom denna typ av svar från respondenterna gav ett felaktigt procentantal ur totalen, valde vi att sälla bort dessa respondenters tal, och från de 110 respondenter som deltog från början blev det slutgiltiga antal som kom att analyseras var svar från 98 respondenter.

Etiska aspekter

Vetenskapsrådet (2017) skriver om god forskningssed och tar upp några begrepp som kan vara viktiga att ha i åtanke när ett vetenskapligt forskningsarbete genomförs.

Informationskravet innebär att syftet av studien ska framgå tydligt. I vårt fall använde vi oss utav ett missiv, där all information kring studien angavs. I detta missiv skrev vi även om samtyckeskravet att deltagaren samtycker till enkäten när deltagande sker. Nyttjandekravet informerades även i missivet, att vi endast kommer använda svaren till studien och inget annat. Anonymitet eller avidentifiering handlar om att kopplingen mellan en bestämd individ och dennes svar på undersökningen, i detta fall en enkät, har eliminerats och inte ska gå att spåra tillbaka till. Det ska alltså inte gå att förstå eller lista ut på något sätt vem som har svarat vad i undersökningen. Att använda sig av koder och kodnycklar ger Vetenskapsrådet som förslag i dessa situationer om det är relevant för studien som ska genomföras.

Konfidentialiteten menas med att de uppgifter man samlat under sin studie och information som man har fått i förtroende av de deltagande inte sprids vidare till personer som är obehöriga (Vetenskapsrådet, 2017). Genom att avidentifiera svaren i undersökningen minskar också risken för att bryta mot konfidentialiteten, då det inte kan kopplas tillbaka till en specifik person eller förskola som har deltagit.

7 Resultat

I den första delen av resultatavsnittet presenteras en sammanställning av kryssfrågorna som respondenterna besvarade. Dessa frågor har kategoriserats i fyra huvudområden, nämligen *förskollärarnas bedömning på deras kunskap inom särskilt stöd, respondenternas åsikt om arbetet med särskilt stöd, möjligheter till fortbildning samt dialog med rektor angående särskilt stöd*. I den andra delen av resultatavsnittet presenteras svaren på de öppna frågor som respondenterna besvarade i form av fri text. Som tidigare nämnt i undersökningen har enkäten syftat till att mäta förskollärares kompetens och deras syn på kompetensutveckling inom särskilt stöd. Resultaten är baserade på de 98 respondenterna som valde att delta i enkätundersökningen och som är utbildade förskollärare. Korstabellerna har konstruerats i statistikprogrammet SPSS.

Förskollärares bedömning på deras kunskap inom särskilt stöd

Tabell 1 – antal år i verksamheten i relation till respondenternas kunskap inom särskilt stöd
Hur många år har du arbetat inom verksamheten * Anser du att du har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd? Crosstabulation

Count		Anser du att du har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd?			Total
		Ja	Nej	Kanske	
Hur många år har du arbetat inom verksamheten	1–5	6	19	9	34
	6–10	13	4	2	19
	11–25	8	8	6	22
	26–30	5	3	1	9
	31+	9	1	3	13
Total		41	35	21	97

Frågor som rör förskollärarnas kompetens inom särskilt stöd är om de anser att de har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd för att kunna klara av arbetet med barnen i verksamheten. Frågan ställt emot hur många år respondenten varit aktiv inom förskolans verksamhet. Tabellen visar att 41 av respondenterna anser att de har tillräckligt med kunskap. De respondenter som har varit aktiva 11–25 år visar samma svarsfrekvens för både ja och nej, där resterande respondenter är osäkra på om deras kompetens och kunskap är tillräcklig. Ingen direkt ökning verkar ha skett under de senaste åren om förskollärarna får mer kunskap eller kompetens tidigare i yrket, då svarsalternativet 6–11 visar flest respondenter som anser att de har tillräckligt med kunskap, samtidigt som svarsalternativet 1–5 år visar att 19 av 34 respondenter anser att de inte har tillräckligt med kunskap. Tabellen visar även att 21 av respondenterna anser att de kanske har tillräckligt med kunskap och kompetens. Tabellen visar även det interna bortfallet som enkäten hade, där en av respondenterna valde att avstå från frågan om de anser att de har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd. Detta uppstår även i tabell 3.

Tabell 2 – antal år i verksamheten i relation till behovet fortbildning
Hur många år har du arbetat inom verksamheten * Anser du att du skulle behöva ökad kompetens/fortbildning inom särskilt stöd? Crosstabulation

Count

		Anser du att du skulle behöva ökad kompetens/fortbildning inom särskilt stöd?		Total
		Ja	Nej	
Hur många år har du arbetat inom verksamheten	1–5	32	2	34
	6–10	15	4	19
	11–25	23	0	23
	26–30	5	4	9
	31+	8	5	13
Total		83	15	98

I denna tabell ser vi en tydlig majoritet i hur respondenternas bedömer det personliga behovet av ökad kompetens eller fortbildning inom särskilt stöd. Enbart 15 respondenter anser att de inte behöver fortbildning. Svartalernativet 11–25 år visar att ingen av respondenterna anser att inte skulle behöva ökad kompetens eller fortbildning. Tabellen visar att den största andel som anser att de är i behov av ökad fortbildning är de respondenter som är nyexaminerade eller endast jobbat några få år, vilket motsvarar 34,7% av alla respondenter. Svartalernativet 1–5 år visar även att enbart 5,8% av gruppen anser att de inte är i behov av fortbildning, vilket är det lägsta bland alla svartalernativ. Resterande grupper har minst 21% av respondenterna som bedömer sin kunskap och kompetens som tillräcklig, utan behov av fortbildning.

Svartalernativet 31+ visar även att majoriteten av respondenterna som arbetat inom yrket under en längre tid anser att även de är i behov av ökad kompetens och fortbildning inom särskilt stöd. De 9 respondenter som ingår i gruppen 26–30 har fördelat sig tämligen jämt mellan ja och nej i om de är i behov av ökad kompetens.

Tabell 3 – behovet av fortbildning i relation till om respondenten har tillräckligt med kunskap
Anser du att du har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd? * Anser du att du skulle behöva ökad kompetens/fortbildning inom särskilt stöd? Crosstabulation

Count

		Anser du att du skulle behöva ökad kompetens/fortbildning inom särskilt stöd?		Total
		Ja	Nej	
Anser du att du har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd?	Ja	26	15	41
	Nej	35	0	35
	Kanske	21	0	21
Total		82	15	97

I tabellen har relationen mellan respondenternas bedömning kring tillräcklig kunskap och om de anser att de är i behov av mer kunskap eller utbildning inom särskilt stöd. Av de respondenter som svarade nej eller kanske på frågan om de har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd, svarade alla ja på att de behöver ökad kompetens eller fortbildning. 41 stycken

respondenter anser att de har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd, och 26 av dessa 41 anser även att de är i behov av fortbildning. Endast 15 stycken av 98 respondenter anser att de inte är i behov av fortbildning inom särskilt stöd, där majoriteten har arbetat inom yrket i 26 år eller längre.

Tabell 4 – antal år i verksamheten i relation till erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd

Hur många år har du arbetat inom verksamheten * Har du erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd Crosstabulation

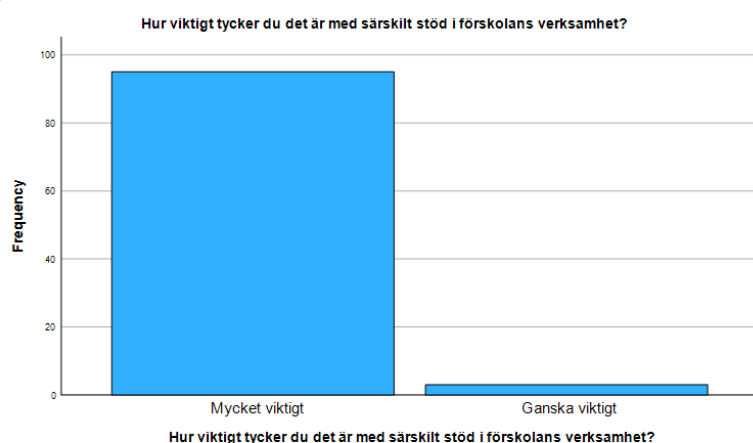
Count

		Har du erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd		Total
		Ja	Nej	
Hur många år har du arbetat inom verksamheten	1–5	33	1	34
	6–10	19	0	19
	11–25	22	1	23
	26–30	9	0	9
	31+	12	1	13
Total		95	3	98

Förskolläraernas åsikt om arbetet med särskilt stöd

Kommande avsnitt redovisar två tabeller som visar respondenternas åsikt om hur viktigt det är att arbeta med särskilt stöd inom förskolans verksamhet samt om arbetet med särskilt stöd kan påverka och göra skillnad för verksamheten.

Diagram 1 - respondenternas åsikt om hur viktigt de anser att det är med särskilt stöd inom förskolans verksamhet.

I samband med frågan om hur viktigt respondenterna anser att arbetet med särskilt stöd är gavs respondenterna även utrymme för eventuell kommentar på frågan. Här valde en stor andel respondenter att uttrycka hur de har upplevt arbetet med särskilt stöd i förhållande till

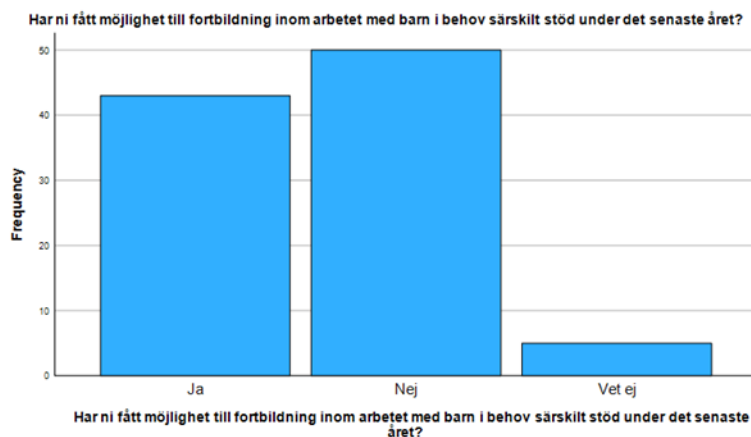
bland annat resurser och kollegor. En respondent uttalade sig om hur kollegor har beskyllt barnen på deras problem och beskriver även att det blir lätt att de utan kompetens inom området tycker att barnet ska anpassa sig till miljön, och inte miljön som anpassad för barnen. Precis som tabellen visar är det också flera respondenter beskriver också hur viktigt de anser att arbetet med särskilt stöd är. Respondenterna uttrycker då att de anser att det är viktigt att fånga upp dessa barn som är i behov av särskilt stöd redan i förskolan för att kunna ge barnet en så bra skolgång som möjligt. De lyfter även hur det är förskollärarna som ansvarar för att skapa förutsättningar för barnen och att särskilt stöd är en stor del av att kunna skapa dessa förutsättningar, för att barnen ska kunna utvecklas så långt som möjligt.

Diagram 2 - *hur respondenterna ställer sig om särskilt stöd kan göra skillnad i förskolans verksamhet.*

Möjlighet till fortbildning

Diagram 3 - *har respondenten under det senaste året fått någon möjlighet till fortbildning inom särskilt stöd.*

Dialog med rektor angående fortbildning

Tabell 6 – dialog med rektor angående fortbildning

Om du svarade ja på föregående fråga, fick du möjlighet till fortbildning efter konversationen med rektor? * Har du haft en dialog med din rektor om behovet av fortbildning inom särskilt stöd i eran verksamhet? Crosstabulation

Count

		Har du haft en dialog med din rektor om behovet av fortbildning inom särskilt stöd i eran verksamhet?		Total
		Nej	Ja	
Om du svarade ja på föregående fråga, fick du möjlighet till fortbildning efter konversationen med rektor?	Ej haft dialog	38	0	38
	Ja	0	34	34
	Nej	0	26	26
Total		38	60	98

Denna tabell redovisar för två frågor som innefattade om respondenterna har haft en dialog med rektor eller enhetschef om behovet av fortbildning inom särskilt stöd, varpå följdfrågan riktade sig enbart mot de respondenterna som har haft en dialog med rektor. Tabellen visar att 60 stycken respondenter av 98 har ingått i en dialog med sin rektor om behovet av fortbildning. Utav dessa 60 respondenter är det strax över hälften som fick möjlighet till fortbildning eller kompetensutveckling efter att dialogen ägt rum. Det är då 26 av respondenterna som, efter att de lyft behovet till rektorn, inte fick någon möjlighet till fortbildning.

Sammanfattning av resultat

Syftet med undersökningen är att undersöka hur förskollärarna bedömer deras egen kompetens i arbetet med barn i behov av särskilt stöd samt deras erfarenhet av vilken möjligheten som ges till kompetensutveckling inom detta område i verksamheten. Resultatet visar att de flesta respondenter anser att arbetet med särskilt stöd inom förskolans verksamhet är ytterst viktigt, och lyfter även med egna ord vikten av att arbeta med särskilt stöd för att alla barn ska få en likvärdig utbildning och även vikten av att ha kompetent personal. Över hälften av respondenterna angav att de inte fått någon möjlighet till ökad kompetens eller fortbildning under det senaste året. Bara strax över hälften av de förskollärare som haft en dialog med rektor om behovet fortbildning inom särskilt stöd fick faktiskt möjlighet till det i efterhand. Resultaten visar även att de som är nyutbildade eller enbart jobbat några få år uttrycker störts osäkerhet kring att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. Resultatet visar på att även de som arbetat under längst tid inom verksamheten är i behov av personlig kompetensutveckling och fortbildning inom särskilt stöd.

8 Diskussion

I denna del kommer vi att redogöra för metoddiskussionen där vi kommer att diskutera valet av metod. Därefter kommer resultatdiskussionen där vi diskuterar resultaten utifrån bakgrund, tidigare forskning och teoretisk utgångspunkt.

Metoddiskussion

Syftet med denna studie är att undersöka hur förskollärarnas erfarenhet av arbetet med barn i behov av särskilt stöd samt möjligheten som ges till kompetensutveckling. I studien valde vi att använda oss av en kvantitativ metod i form av en enkätundersökning. En fördel med denna metod är att resultaten kan generaliseras till en större population av förskollärare. Genom att använda sociala medier som distributionskanal för enkäten har studien dock en begränsning i att bortfallet är okänt och därmed kan påverka validiteten av studien (Barmark & Djurfeldt, 2020). Att få svar via sociala medier var sannerligen en utmaning, då vi inte kunde se hur många som faktiskt sett eller tagit del av inlägget. Vi underskattade även svarstiden från att ha enkäten ute i endast fem arbetsdagar då vi bara hade fått in 10 svar. Då valde vi att förlänga svarstiden nio arbetsdagar samt att dela enkäten på sociala medier som Instagram och Snapchat.

Det enda bortfallet som vi blev medvetna om var ett internt bortfall i enkäten. Trots att undersökningen var av det mindre slaget ger enkätundersökningen en bredare bild av förskollärarnas erfarenhet på kompetensutveckling än en kvalitativ studie med få deltagare (Åberg-Bengtsson & Pramling, 2020). En kvalitativ metod med observationer eller intervjuer hade gett en fördjupad förståelse av några få förskollärare, men inte nödvändigtvis en övergripande bild av situationen i verksamheten. Om vi hade valt en kvalitativ metod såsom intervjuer hade vi även kunnat ställa följdfrågor till deltaganden och även förtydliga ifall deltaganden ansåg att något var oklart. När vi väl skulle börja formulera frågorna till enkäten så visste vi inte riktigt hur vi skulle gå till väga för att vara så tydliga som möjligt i den utsträckning att syftet med studien skulle kunna gå att besvara. I vårt första utkast av enkäten hade vi inte riktat in oss på frågor som skulle generera svar till syftet.

Vi la märke till att vissa frågor kan ha varit något otydliga, då vi ser att en del respondenter har svarat fel. En av frågorna som ingick i enkäten hade en följdfråga för de som svarat ja, och det var här det blev felaktigt. Frågan löd: *Har du haft en dialog med din rektor om fortbildning inom särskilt stöd i er verksamhet?* Alla respondenter valde att svara på frågan var det 61,2% som svarade JA, vilket motsvarar 60 respondenter. Följdfrågan var då: *Om du svarade ja på föregående fråga, fick du möjlighet till fortbildning efter konversationen med rektor?* Frågan riktar sig enbart mot de 60 respondenter som svarade JA, på föregående frågan, och trots det var det 64 respondenter som svarade på följdfrågan.

Resultatdiskussion

Studien visar att majoriteten av respondenterna i vår undersökning ansåg att de behöver mer fortbildning inom särskilt stöd, oavsett om de redan kände sig tillräckligt kompetenta eller inte. Detta stämmer överens med tidigare forskning som har visat att det finns ett behov av ökad kompetensutveckling inom särskilt stöd för förskollärare.

Bakgrunden till studien är att det finns ett behov av att förskollärare har tillräcklig kompetens inom särskilt stöd för att kunna stödja barnens lärande och utveckling vilken tidigare forskning har påvisat. Det sociokulturella perspektivet betonar vikten av social interaktion och samspel i lärandet. Lärandet sker genom sociala samband där erfarenheter och kunskaper delas mellan individer. För att kunna ge adekvat stöd behöver förskollärare ha tillräcklig kunskap och kompetens inom området. Detta kan endast uppnås genom erfarenhet och lärande som sker i samspel med andra, vilket är en grundläggande princip inom det sociokulturella perspektivet.

Betydelsen av kompetens

I detta fall kan resultatet kopplas till det sociokulturella perspektivet eftersom det visar på vikten av att förskollärare har tillräcklig kompetens inom särskilt stöd för att kunna stödja barnens lärande. För att kunna ge adekvat stöd behöver förskollärare ha tillräcklig kunskap och kompetens inom området. Detta kan endast uppnås genom erfarenhet och lärande som sker i samspel med andra, vilket är en grundläggande princip inom det sociokulturella perspektivet (Säljö, 2015).

Tabell 1 visar att 41 av 98 respondenter ändå anser att de har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd, samtidigt som majoriteten av respondenterna i undersökningen anser att de behövde mer fortbildning inom särskilt stöd, oavsett om de redan kände sig tillräckligt kompetenta eller inte. Resultatet visar att det finns en viss osäkerhet kring förskollärarens kompetens och kunskap inom särskilt stöd, vilket kan behöva adresseras för att förbättra förutsättningarna för barnens lärande och utveckling. Samtidigt visar tabell 1 att de som arbetat inom verksamheten i 31 år eller längre visar den största säkerheten om sin kompetens och kunskap inom särskilt stöd. Argumentet kan då föras att ju längre förskolläraren arbetar inom yrket, desto mer kunskap och kompetens lägger den på sig, vilket i sig låter rimligt. Ju längre tid förskolläraren arbetar inom verksamheten desto fler möjligheter till ökad kompetens och fortbildning kommer att ges.

Ur det sociokulturella perspektivet kan även (Säljö, 2015) mellan kollegor också bidra till ökad kunskap. Kollegor kan dela med sig av sin kunskap och av sina erfarenheter av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd vilket kan bidra positivt och ge stöd till de andra kollegorna som känner en osäkerhet. Å andra sidan betonar Nilholm m.fl. (2012) vikten av att ha kompetent personal på förskolan för att barnen ska få det stöd de behöver, och det gäller då alla förskollärare i arbetslaget, och inte enbart de som jobbat under längst tid.

Undersökningen har inte tydliggjort om de respondenter som deltagit är specialpedagoger eller enbart har en förskolläraryrkesutbildning, vilket också kan förklara den spridning som finns mellan årsgrupperna i tabell 1. Vi ser ingen tydligare osäkerhet hos de som arbetat 1–5 år, samtidigt som gruppen 6–10, vilket kan tolkas som delvis nya till yrket, har en majoritet som bedömer sin kompetens som tillräcklig. Gruppen 11–25 har delat sig relativt jämt mellan de tre svarsalternativen, vilket också motvisar något typ av mönster om att ju fler år i yrket

förskolläraren har, desto mer kunskap och kompetens innefattar den.

Kunskap genom social interaktion

En central tanke inom det sociokulturella perspektivet är att kunskap skapas i samspel med andra och genom social interaktion, vilket innebär att lärandet är kontextuellt och socialt. Detta perspektiv betonar även att individers lärande och utveckling påverkas av de sociala och kulturella sammanhang de befinner sig i (Säljö, 2015).

I denna fråga visar resultaten att majoriteten av förskollärarna bedömer att de behöver mer kompetens och fortbildning inom särskilt stöd, vilket kan tolkas som att förskollärarna anser att de behöver mer kunskap och kompetens för att kunna ge barnen i verksamheten ett bättre stöd. Resultatet från studien av Huusko m.fl. (2019) visar att förskollärarna generellt sett känner sig ganska kompetenta när det gäller att stödja den socioemotionella utvecklingen hos barn, men att de är mindre säkra på sin förmåga att hantera utmanande beteenden, vilket kan bli synligt i tabell 2 då 84,6% av respondenterna anser att de är i behov av ökad kunskap och fortbildning, trots att nästan 42% av respondenterna anser sig vara tillräckligt kompetenta. Det sociokulturella perspektivet kan här visa på hur viktigt samspel med andra och interaktion med kollegor och andra utbildare kan vara för att förbättra förskollärarnas kompetens och kunskap. Fortbildning och utbildning kan också ses som en del av den kulturella miljö som påverkar förskollärarens utveckling och lärande.

Resultaten visar också att nyexaminerade förskollärare eller de som bara arbetat några år i yrket är de som i störst utsträckning anser sig behöva mer fortbildning, vilket kan tolkas som att de befinner sig i en tidig fas av sin professionella utveckling och därmed behöver mer stöd för att utvecklas vidare. Resultatet i studien visar hur viktigt det är att stödja och hjälpa nyexaminerade förskollärare att anpassa sig till den sociala och kulturella miljön i yrket, så att de kan utvecklas och lära sig tillsammans med sina kollegor. Studien av Uusimäki m.fl. (2020) visade även att blivande förskollärare kände en viss oro i att arbeta med barn i behov av särskilt stöd eller beteendeproblem, och att denna oro grundade sig i känslan av bristande kompetens. Att nyutbildade förskollärare känner denna osäkerhet har även blivit synligt i vår undersökning, där vi ser att 32 av 34 respondenter som är nyexaminerade eller enbart arbetat några år uttrycker att de är i behov av ökad kunskap och kompetens för att kunna stödja de barnen på rätt sätt.

Betydelsen av olika faktorer

Förskollärarens kunskap och kompetens inom särskilt stöd inte enbart är en individuell fråga, utan påverkas av omgivande faktorer såsom arbetsmiljö, utbildningsmöjligheter och samhällets syn på funktionsnedsättningar. Det är även tydligt att det finns ett behov av fortbildning och utbildning inom särskilt stöd för förskollärare, särskilt för de som är nya inom yrket eller som inte känner sig tillräckligt kunniga inom området, men vi ser det även hos de förskollärare som anser att de har tillräckligt med kompetens. Tabell 3 visar att 26 respondenter av de som anser att de redan har tillräckligt med kompetens även anser att de vill bredda sin kunskap och kompetens inom särskilt stöd. Denna kunskapsbrist kan leda till en osäkerhet kring hur man ska hantera barn i behov av särskilt stöd på ett lämpligt sätt, vilket i sin tur kan påverka barnens utveckling och lärande negativt.

Skolinspektionens granskning från 2017 lyfte även att bristen på kompetens kan också bidra till att förskollärarna har en begränsad förståelse för skillnaden mellan det vardagliga stödet

som ges och det särskilda stödet som är nödvändigt i vissa barngrupper eller för vissa barn. Det är därför viktigt att arbetsgivare och samhället i stort tillhandahåller resurser och utbildningsmöjligheter för förskollärare inom särskilt stöd. Nilholm m.fl. (2012) lyfter även vikten av att ha tillräckligt med resurser, bland annat kompetent personal, för att barnen som är i behov av särskilt stöd kan få en likvärdig utbildning och utvecklas till sin fulla potential.

Flera tidigare studier har också visat att det finns ett behov av ökad kompetens och kunskap inom särskilt stöd för förskollärare. För att möta detta behov krävs det att förskollärare får tillgång till fortbildning och utbildning inom särskilt stöd. Det är också viktigt att utbildningen och fortbildningen är utformad på ett sätt som är relevant och användbart för förskollärare i deras arbete med barn med särskilda behov.

Normer och värderingar

Det sociokulturella perspektivet betonar vikten av att förstå hur samhällets normer, värderingar och kulturella praktiker påverkar individens utveckling och lärande. När det gäller arbetet med särskilt stöd kan detta perspektiv användas för att undersöka hur samhällets syn på funktionsvariationer och behov av stöd påverkar hur barn i behov av särskilt stöd behandlas och bemöts i förskolan. En del respondenter har lyft i enkäten hur deras kollegor lägger problemet på barnet kan en förståelse av det sociokulturella perspektivet hjälpa oss att förklara varför vissa förskollärare kan ha en negativ inställning till att anpassa miljön efter barnets behov, eftersom samhällets normer och värderingar ofta har varit inriktade på att se funktionsvariationer som ett problem snarare än som en naturlig del av mångfalden. Från de öppna svaren i enkäten har flera respondenter tryckt på hur väsentlig arbetet med särskilt stöd inom förskolans verksamhet är, och att det inte enbart gynnar de barn som är i behov av särskilt stöd, utan att det är gynnsamt för hela barngruppen.

Samtidigt kan det sociokulturella perspektivet också ge en förståelse för hur arbetet med särskilt stöd kan stärka barnens utveckling och lärande genom att anpassa lärmiljön och lärandet till deras individuella behov. Genom att skapa förutsättningar som främjar inkludering och delaktighet kan barn i behov av särskilt stöd ges möjlighet att utveckla sin fulla potential och få samma möjligheter till lärande som sina kamrater.

Möjligheter och hinder till fortbildning

Möjligheter till fortbildning och dialog med rektor angående särskilt stöd är en viktig aspekt av det sociokulturella perspektivet. Genom att lyfta behovet av fortbildning inom särskilt stöd kan förskollärarna påverka rektorerna och därmed organisationens prioriteringar och resurser för kompetensutveckling. Det sociokulturella perspektivet betonar vikten av sociala interaktioner och kommunikation för att skapa förändring och utveckling inom en organisation. Det kan finnas utmaningar och hinder för att genomföra dessa förändringar, vilket kan förklara varför en del av förskollärarna inte fick någon möjlighet till fortbildning trots dialog med rektorn.

Dialogen med rektor angående särskilt stöd är en viktig aspekt av det sociokulturella perspektivet. Tabell 6 visar att en majoritet på 60 respondenter har lyft upp behovet av fortbildning inom särskilt stöd för sin rektor. Utav de 60 var det endast 34 respondenter som fick fortbildning inom särskilt stöd efter dialogen med rektor. Nilholm m.fl. (2012) påpekar

hur förskolans verksamhet förändras hela tiden, och lyfter då vikten av att förskollärare vidareutbildas för att kunna möta behoven som är under ständig förändring.

Skolinspektionens granskning (2017) lyfter att styrdokument, läroplaner och lagar formulerar hur viktigt det är att säkerställa likvärdigheten och tillgängligheten i verksamheten för alla barn. De lyfter även att lagar, läroplaner och styrdokument säger att det är viktigt att säkerställa likvärdigheten och tillgängligheten i verksamheten för alla barn. För att uppnå dessa mål är det nödvändigt att förse personalen med rätt förutsättningar och kompetens. Det ansvaret ligger på förskolechefen.

Det sociokulturella perspektivet kan användas för att tolka och förstå denna tabell genom att fokusera på samspel och kommunikation mellan olika aktörer inom en organisation. Det sociokulturella perspektivet kan också ge en förståelse för hur förskollärare och rektorer kan arbeta tillsammans för att skapa en mer inkluderande lärmiljö för barn i behov av särskilt stöd. Genom att ta hänsyn till samhällets normer och värderingar kring funktionsvariationer och behov av stöd kan rektorer och förskollärare tillsammans skapa förutsättningar för att dessa barn ska kunna lära och utvecklas på samma villkor som sina kamrater.

Det är viktigt att förskollärare och rektorer har möjlighet till fortbildning inom särskilt stöd för att kunna utveckla och förbättra sitt arbete. Genom att ha en öppen dialog och samverkan kan de tillsammans skapa en mer inkluderande och rättvis lärmiljö för alla barn i förskolan.

En annan viktig faktor är att se till att förskollärare har tillräckligt med tid och resurser för att kunna genomföra kompetensutveckling och fortbildning. Det är också viktigt att det finns stöd och resurser för att kunna implementera kunskapen och kompetensen i praktiken. Sammanfattningsvis visar vår studie på behovet av ökad kompetens och kunskap inom särskilt stöd för förskollärare. Detta behov kan adresseras genom fortbildning och utbildning som är utformad på ett relevant och användbart sätt, samt genom att se till att förskollärare har tillräckligt med tid och resurser för att kunna genomföra kompetensutveckling. Detta är avgörande för att säkerställa att alla barn, oavsett funktionsnedsättning eller behov, får den bästa starten på sin utbildning.

Avslutande diskussion

Syftet med denna studie är att undersöka hur förskollärarna bedömer deras egen kompetens i arbetet med barn i behov av särskilt stöd samt deras erfarenhet av vilken möjligheten som ges till kompetensutveckling inom detta område i verksamheten. De frågeställningar som respondenterna har besvarat handlar om vilken typ av kompetensutveckling förskollärare får, vilka möjligheter till kompetensutveckling som finns i verksamheten och om ledningen har gett möjlighet till fortbildning inom särskilt stöd.

De resultat som framkom i studiens enkätundersökning visar att majoriteten av förskollärarna anser att de har tillräcklig kunskap inom särskilt stöd, men att de ändå upplever ett behov av mer kunskap eller utbildning inom detta område. Detta kan tolkas som att förskollärarna har en medvetenhet om att behovet av kompetensutveckling är en kontinuerlig process för att kunna möta de olika behoven hos barnen i deras verksamhet. Det är också viktigt att notera att de som har arbetat inom yrket en längre tid och därmed har mer erfarenhet, också är de som i större utsträckning upplever behovet av kompetensutveckling.

Resultaten pekar också på en bristande tillgänglighet till kompetensutveckling. Majoriteten av förskollärarna uppger att de inte har fått någon möjlighet till fortbildning, trots att de har haft en dialog med sin rektor om behovet av kompetensutveckling. Detta står i kontrast till det faktum att förskollärarna anser att arbetet med särskilt stöd är mycket viktigt, och att det krävs en hög kompetensnivå för att kunna möta behoven hos dessa barn. Flera respondenter uttryckte också att de upplever en brist på resurser och stöd från kollegor i arbetet med särskilt stöd. Detta kan tolkas utifrån ett sociokulturellt perspektiv, där förskollärarens kompetens och förmåga att hantera barnens behov inte bara är beroende av individuella faktorer utan också av de sociala och kulturella sammanhangen som de befinner sig i (Säljö, 2015).

Dessa är de nya frågorna som väckts under studiens genomförande;

Hur kan utbildning och fortbildning kring särskilt stöd utformas för att bättre möta behoven och förbättra förskollärares egen bedömning av sin kompetens? Hur kan ledningen för förskolor och förskoleverksamhet förbättra stödet för förskollärare och deras arbete med barn i behov av särskilt stöd?

Dessa frågor kan leda till en fördjupad förståelse av hur förskollärare kan få bättre stöd för att möta barn i behov av särskilt stöd och hur deras egen bedömning av sin kompetens kan påverka barnens utveckling. Vidare forskning på dessa områden kan hjälpa till att förbättra förskoleverksamhetens kapacitet att tillgodose behoven hos barn i behov av särskilt stöd och ge förskollärare de verktyg som de behöver för att möta dessa behov på ett effektivt och kompetent sätt.

Resultatet i vår studie visar att förskollärarna upplever en klyfta mellan den teori de får ta del av vid utbildningstillfälle, vilket i sig är ofta mycket givande, och hur det tillämpas rent praktiskt i barngruppen. Vi anser då att dessa föreläsningar och kurser faller rätt så platt, då arbetet i förskolans verksamhet med barnen är väldigt praktiskt i sig. Förskollärarna som deltog i studien lyfte också att det finns kurser och föreläsningar eller annat material som är gynnsamt för arbetet med barn i behov av stöd när det kommer till exempelvis stöd i språkutvecklingen, såsom TAKK och bildstöd. Att en bra utbildning inom vissa områden i att arbeta med barn i behov av särskilt stöd finns tillgängligt är positivt och effektivt för förskollärarna, men vi vill också lyfta att det behövs mer. Om det så handlar om en diagnos eller funktionsvariation, eller beteendeproblem är det väsentligt att förskollärarna får det stöd och den utbildning det behöver för att klara av att arbeta med barnen.

Förskollärarna i vår studie anser att arbetet med barn i behov av särskilt stöd är väldigt viktigt för verksamheten, och målet är att förskolan ska vara tillgänglig för alla barn. Att satsa mer på förskollärarna och se till att förskolan har kompetent och kunnig personal för att alla barn ska få det stöd de behöver för att nå sitt fulla potential känns väsentligt idag. Det hade varit intressant att till en början ta reda på vad som hindrar dessa utbildningstillfällen att ske, och att det blir början på en förändring där den svenska förskolan faktiskt blir en förskola för alla.

9 Referenslista

- Barmark, M. & Djurfeldt, G. (2020). *Statistikens verktygslåda 0 – att förstå och förändra världen med siffror*. 2:a uppl. Studentlitteratur.
- Björck-Åkesson, E. (2021). Specialpedagogik i förskolan. I A. Sandberg (Red.), *Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd*. Studentlitteratur.
- Brodin, Jane & Lindstrand, Peg (2010). *Perspektiv på en förskola för alla*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford University Press.
- Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2022). Intervjuer. I G. Ahrne, & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3. Liber.
- Hemmeter, M. L., Ostrosky, M. M., Artman, K. M., & Kinder, K. A. (2008). Providing Special Education Services in Preschool Settings: A Survey of Current Practice. *Journal of Early Intervention*, 31(4), 243-256.
- Huusko, A., Lerkkanen, M. K., Poikkeus, A. M., & Nurmi, J. E. (2019). Preschool teachers' perceived competence in supporting children's social-emotional development and challenging behavior. *Early Childhood Education Journal*, 47(1), 11-22.
- Lindgren, A-L., & Söderlind, I. (Red.). (2022). Förskolepolitik för expansion och nya perspektiv på barn. *Förskolans historia*. Gleerups.
- Läroplanen för förskolan*. (2018). Skolverket.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d5aa/1553968116077/pdf4001.pdf>
- Nielsen, A. Nyroos, M. (2022) Perspektiv på specialpedagogik. *En förskola för alla*. Liber.
- Nilholm, C., Almqvist, L., Göransson, K., & Lindqvist, G. (2012) Is it possible to get away from disability-based classifications in education? An empirical investigation of the Swedish system. *Scandinavian Journal of Disability Research*. 15(4), 379-391.
<https://sjdr.se/articles/10.1080/15017419.2012.735201>
- Odom, S. L., Hanson, M. J., Lieber, J., & Wolery, M. (2014). The Meaning of Support and Inclusion for Children with Special Needs in Early Childhood Education: A Review of the Literature. *Journal of Early Intervention*, 36(2), 81-100
- Persson, A. (2020). Förskolans uppdrag att stödja särskilt utsatta barn. Skolinspektionen. Hämtad från <https://www.skolinspektionen.se/Global/Dokument/Rapporter-och->

[beslut/Rapporter-2020/Forskolan-sarbarhet-och-sarskilda-behov/Forskolan_sarbarhet_och_sarskilda_behov.pdf](#)

Persson, S. (2020). Förskolans likvärdighet och det kompensatoriska uppdraget. I A-L. Lindgren, N. Pramling & R. Säljö (Red.), *Förskolan och barns utveckling. Grundbok för förskollärare*. 2 uppl. Gleerups.

Sandberg, A., Lillvist, A., Eriksson, L., Björck-Åkesson, E., Granlund, M. (2010) Special Support” in Preschools in Sweden: Preschool staff’s definition of the construct.

Sandberg, A. & Norling, M. (2021). Pedagogiskt stöd och pedagogiska metoder. I A. Sandberg, (Red.), *Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd*. Studentlitteratur.

Sandberg, A., & Stigsdotter-Neely, A. (2021). Competence development in preschools: a systematic review of the literature. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(1), 1-18.

SFS 2010:800. *Skollag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Singh, P. Zhang, K.C. (2022) *Inclusive education in New Zealand: voices from early childhood teachers - Support for Learning* 538-552.
<http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1111/1467-9604.12428>

Skolinspektionen. (2017). *Förskolans arbete med barn i behov av stöd*.
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2017/forskolans-arbete-med-barn-i-behov-av-sarskilt-stod/forskolans-arbete-med-barn-i-behov-av-sarskilt-stod.pdf>

Slee, R. (2017). Inclusion and Special Educational Needs: The Case of Early Childhood Education. *European Journal of Special Needs Education*, 32(3), 297-312.

Swärd, A-K. (2022). Introduktion till förskolan – en specialpedagogisk lärmiljö. I A-K, Swärd., & G, Westman Andersson. (Red), *Specialpedagogisk verksamhet*. Studentlitteratur.

Swärd, A-K., Westman, G. (2022). Specialpedagogiskt förhållningssätt. I A-K, Swärd., & G, Westman Andersson. (Red), *Specialpedagogisk verksamhet*. Studentlitteratur.

Säljö, R. (2015). *Lärande. En introduktion till perspektiv och metaforer*. Gleerups.

UNICEF Sverige. (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barns rättigheter*.
<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen>

Uusimaki, L., Garvis, S., & Sharma, U. (2020). Swedish Final Year Early Childhood Preservice Teachers' Attitudes, Concerns and Intentions towards Inclusion. *24 (1) 23-32, Division of International Special Education and Services.*

Swedish Final Year Early Childhood Preservice Teachers' Attitudes, Concerns...: EBSCOhost (gu.se)

Vetenskapsrådet. (2017). *God Forsknings sed*. [https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-
rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html](https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-
rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html)

Åberg-Bengtsson, L., & Pramling, N. (2020). Data att räkna med - om att använda siffermaterial i ett vetenskapligt uppsatsarbete. I A. Åkerblom, A. Hellman & N. Pramling (Red.), *Metodologi - för studier i, om och med förskolan*. Gleerups.

Bilagor

Bilaga 1 Informationsbrev

Till dig som arbetar som förskollärare!

Information och förfrågan om deltagande i enkätstudie. Genom att öppna upp enkäten och delta så har du gett samtycke till studien.

Särskilt stöd är idag en viktig del av förskolans verksamhet. Vi vill undersöka hur kompetensutvecklingen inom detta område ser ut hos förskollärarna inom verksamheten.

Vi vill därför inom ramen för vårt examensarbete genomföra en enkätstudie med förhoppning att resultatet kan bidra till mer kunskap om förskollärares kunskap och möjlighet till kompetensutvecklingen inom området särskilt stöd i verksamheten. Genom att öppna upp enkäten och delta så har du gett samtycke till studien. Vi uppskattar att just *du* tar dig tid att svara på enkäten, dina svar är viktiga för vår studie!

Enkäten tar uppskattningsvis 7 minuter där du besvarar påståenden samt några öppna frågor kring din erfarenhet om särskilt stöd, utvecklingsmöjligheter och kompetens. **Sista svarsdag för delta i enkäten är den 28/4–2023.**

När formuläret är inskickat så samtycker du att dina anonyma svar står till vårt förfogande. Vi följer vetenskapliga rådets hänvisningar. Insamlat material är anonymt, så till vida att varken identitet, förskola eller stadsdel kan röjas. Enkätsvaren förvaras så att ingen obehörig kan få tillgång till det och kommer endast att användas under perioden för examensarbetet.

Vi som utför denna studie heter Mathilda och Viktoria och vi läser till förskollärare, termin sex av sju på Göteborgs Universitet. Vid eventuella frågor får ni mer än gärna höra av er till oss:

Mathilda Tsutsunen:

Gustsutma@student.gu.se

Viktoria Zacharoff:

Guszachvi@student.gu.se

Handledare: Ann-Katrin Swärd

Tack på förhand för din medverkan!

Bilaga 2 Enkät

1. Hur många år har du arbetat inom förskolans verksamhet?

- 1–5
- 6–10
- 11–25
- 26–30
- 31+

2. Vad innebär särskilt stöd för dig inom förskolans verksamhet?

3. Anser du att du har tillräckligt med kunskap inom särskilt stöd?

- Ja
- Nej
- Kanske

4. Anser du att du skulle behöva ökad kompetens/fortbildning inom särskilt stöd?

- Ja
- Nej

5. Hur viktigt tycker du det är med särskilt stöd i förskolans verksamhet?

- Mycket viktigt
- Ganska viktigt
- Mindre viktigt
- Inte viktigt alls

Utrymme för eventuell kommentar eller motivering från föregående fråga.

6. Kan arbetet med särskilt stöd göra skillnad i verksamheten?

Kan inte göra någon skillnad O O O O O Kan göra mycket skillnad

7. Har du erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd?

- Ja
- Nej

8. Vad har du för erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd? Svara i text nedan.

9. Har du fått någon möjlighet till fortbildning inom arbetet med barn i behov av särskilt stöd under det senaste året inom verksamheten?

- Ja
- Nej
- Vet inte

10. Om du svarade ja på föregående fråga, hur gick det till och var det givande?

11. Har du haft en dialog med din rektor om behovet av fortbildning inom särskilt stöd i eran verksamhet?

- Ja
- Nej

12. Om du svarade ja på föregående fråga, fick du möjlighet till fortbildning efter konversationen med rektor?

- Ja
- Nej

Här ges utrymme för övriga kommentarer om ämnet, om det är något du känner att du vill lägga till som inte passar in på någon av de andra frågorna. Tack för din medverkan!
